

*Specjalny sprawozdawca Narodów Zjednoczonych
z misją w Polsce*

SYSTEM GOSPODARKI ODPADAMI KOMUNALNYMI WYMAGA ZNACZĄCEJ POPRAWY

W dniach 25–31 maja 2011 r. na zaproszenie polskiego rządu przebywał w naszym kraju niezależny ekspert ONZ, dr **Calin Georgescu**, specjalny sprawozdawca Narodów Zjednoczonych ds. szkodliwych efektów przemieszczania i składowania toksycznych i niebezpiecznych produktów i odpadów w kontekście przestrzegania praw człowieka.

Podczas swojej misji dr Calin Georgescu ocenił obecne problemy związane z zarządzaniem oraz pozbywaniem się niebez-

piecznych produktów i odpadów. Zapoznał się także z kwestią odpowiedniego dostępu społeczeństwa obywatelskiego do informacji posiadanych przez władze państwowe oraz dostępu obywateli do procesów decyzyjnych w zakresie ochrony środowiska przed niebezpiecznymi produktami. Na podstawie uzyskanych informacji specjalny sprawozdawca przygotowuje raport zawierający wnioski i rekomendacje, jak chronić prawa człowieka przed zagrożeniami wynikającymi z niewłaściwego zarządzania i pozbywania się toksycznych oraz niebezpiecznych produktów i odpadów. Raport zostanie przedstawiony Radzie Praw Człowieka we wrześniu 2011.

Podczas swojego pobytu w Polsce, dr Georgescu przeprowadził rozmowy z przedstawicielami rządu i parlamentu: Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Finansów, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Państwowej Agencji Atomistyki, Biura do spraw Substancji Chemicznych, Sejmowej Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, sejmowej Komii-

Foto: Jacek Zysk

Dr Calin Georgescu, specjalny sprawozdawca Narodów Zjednoczonych ds. szkodliwych efektów przemieszczania i składowania toksycznych i niebezpiecznych produktów i odpadów w kontekście przestrzegania praw człowieka przebywał w Polsce na zaproszenie naszego rządu.

sji Sprawiedliwości i Praw Człowieka, senackiej Komisji Środowiska, Państwowej Inspekcji Pracy, a także z przedstawicielami organizacji pozarządowych.

Na koniec swojego pobytu w Polsce, dr Calin Georgescu spotkał się z dziennikarzami. Oto fragmenty oświadczenia, które zostało przedstawione podczas tego spotkania.

„Z zadowoleniem stwierdzam, że Polska dokonała znaczących postępów w zakresie ochrony ludzi przed negatywnym wpływem niebezpiecznych środków chemicznych i odpadów toksycznych oraz korzystania w praktyce z praw człowieka. Zgodnie ze zobowiązaniami podjętymi w związku z przystąpieniem do Unii Europejskiej w 2004 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej wspiera i chroni przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka, prawo do życia, zdrowia, bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, informacji i udziału społeczeństwa oraz pozostałe prawa człowieka zapisane w aktach międzynarodowych i europejskich, których stroną jest Polska. Wymaga ona również od instytucji publicznych ochrony prawa obecnego i przyszłych pokoleń do życia w środowisku, które sprzyjać będzie ich zdrowiu.

Polska stworzyła imponujące ramy prawne, aby zapewnić bezpieczne dla środowiska gospodarowanie produktami i odpadami toksycznymi i niebezpiecznymi przez cały cykl ich życia. Do powstałego zbioru przepisów zalicza się ustawę: Prawo ochrony środowiska i ustawę o odpadach z 2001 r., jak również szereg aktów prawnych przyjętych w celu uregulowania gospodarki konkretnymi strumieniami odpadów (np. odpadów elektronicznych i pojazdów wycofanych z eksploatacji). Mimo powyższych działań konieczne są dodatkowe starania w kierunku harmonizacji przepisów krajowych z prawem międzynarodowym i unijnym,

które w swoim zamyśle eliminują lub ograniczają zagrożenia dla zdrowia i środowiska związane z tymi niebezpiecznymi produktami i odpadami.

Cieszę się przyjęciem Krajowego Planu Gospodarki Odpadami 2014. Plan ten zakłada osiągnięcie zrównoważonego rozwoju poprzez redukcję ilości wytwarzanych odpadów dzięki działaniom edukacyjnym oraz skuteczniejsze wykorzystanie zasobów. Zgodnie z KPGO, wytworzone odpady należy w miarę możliwości poddawać ponownemu wykorzystaniu, recyklingowi i odzyskowi. Tam, gdzie brak jest innych realnych ekonomicznych sposobów zagospodarowania odpadów, należy usuwać je w sposób bezpieczny dla środowiska blisko miejsca wytworzenia (zgodnie z zasadą bliskości).

Co do ram instytucjonalnych, stwierdzam, że obowiązek wdrażania przepisów prawa i polityki w obszarze gospodarki niebezpiecznymi produktami i odpadami oraz ich usuwania rozłożono na szereg resortów i organów publicznych. Należy do nich Ministerstwo Środowiska, które jest organem kluczowym dla realizacji polityki i programów ochrony środowiska, a także Instytut Ochrony Środowiska oraz Biuro ds. Substancji Chemicznych. Inne ministerstwa, między innymi Ministerstwo Zdrowia i Ministerstwo Pracy, odpowiadają za stan środowiska oraz bezpieczeństwo i higienę pracy.

Uważam, że ta złożona struktura instytucjonalna wymaga uproszczenia. Zwiększy to jej efektywność i pozwoli uniknąć nakładania się na siebie kompetencji poszczególnych ministerstw i agencji. Sądzę też, że rozważane obecnie utworzenie krajowej platformy współpracy pomiędzy ministerstwami i instytucjami państwowymi odpowiadającymi za zarządzanie substancjami chemicznymi i odpadami usprawniłoby obieg informacji i poprawiło koordynację działań poszczególnych agencji.

Szereg organów centralnych i lokalnych odpowiada za nadzór nad przestrzeganiem przepisów krajowych o ochronie środowiska, gospodarce odpadami i substancjami chemicznymi oraz zdrowiu publicznym. Należy do nich Główny Inspektorat Ochrony Środowiska i jego inspektoraty wojewódzkie, Państwowa Inspekcja Pracy, Główny Inspektorat Sanitarny i Biuro ds. Substancji Chemicznych.

Podobnie, jak w przypadku agencji regulacyjnych, dostrzegam konieczność usprawnienia współpracy na szczeblu wojewódzkim dla zapewnienia skuteczniejszego funkcjonowania systemu kontroli. Wspólna realizacja kontroli zmniejszyłaby ich uciążliwość dla zakładów przemysłowych i gospodarstw rolnych o dużym potencjale wytwarzania zanieczyszczeń, które co roku kontrolowane są wielokrotnie. Pozwoliłaby przy tym na częstsze kontrole małych i średnich przedsiębiorstw, które obecnie odbywają się przeciętnie zaledwie co cztery lata. Jestem przekonany, że dodatkowe zasoby ludzkie i środki finansowe przeznaczyć należy na prowadzenie inspekcji wojewódzkich. Zapewni to pełniejsze przestrzeganie i skuteczniejsze egzekwowanie przepisów krajowych regulujących gospodarkę substancjami chemicznymi i odpadami.

Wiele wyzwań jawi się w obszarze zarządzania substancjami chemicznymi i odpadami. Należy stawić im czoła, aby zminimalizować zagrożenia, jakie niebezpieczne substancje chemiczne i odpady toksyczne stanowią dla pełnego korzystania z praw człowieka.

System gospodarki odpadami komunalnymi wymaga znaczącej poprawy. Obecnie odpady komunalne zbierają firmy prywatne na podstawie umów z właścicielami nieruchomości. System taki nie pozwala na oddzielanie odpadów niebezpiecznych zawartych w mieszanym strumieniu odpadów

komunalnych. Ponadto, ze względu na brak odpowiedniej liczby instalacji termicznego przekształcania mieszanych odpadów komunalnych, znaczącą ich część, tj. około 86 procent, nadal składowane są na wysypiskach odpadów komunalnych.

Jestem świadomy tego, że Senat obraduje aktualnie nad projektem ustawy o odpadach, dlatego apeluję do Sejmu, aby traktując ją jako sprawę najwyższej wagi, doprowadził do jej przyjęcia w bliskim porozumieniu z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, w celu zharmonizowania prawa krajowego z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka oraz zarządzania i usuwania odpadów niebezpiecznych w sposób bezpieczny dla środowiska.

W odniesieniu do określonych strumieni odpadów, zalecam, aby Rzeczpospolita Polska rozważyła przyjęcie szczegółowej ustawy regulującej zagadnienie przyjaznego dla środowiska zarządzania odpadami medycznymi oraz ich transportu i usuwania w zależności od rodzaju odpadów (w podziale na odpady zakaźne, chemiczne i radioaktywne). W miarę możliwości, odpady medyczne należy zawsze usuwać w województwie, w którym powstały. Nowa ustawa powinna zawierać szczegółowe zapisy gwarantujące zbiórkę przeterminowanych leków oddzielnie od odpadów z gospodarstw domowych oraz ich usuwanie przy użyciu metod termicznego przekształcania.

Zalecam, aby Rzeczpospolita Polska podjęła dodatkowe środki ułatwiające dostęp do informacji o niebezpiecznych substancjach chemicznych i odpadach toksycznych. Dostęp do informacji jest obecnie utrudniony, szczególnie dla osób bez dostępu do internetu, z ograniczonym dostępem do internetu, osób starszych oraz mieszkańców obszarów wiejskich. Ministerstwo Środowiska powinno w szerszym zakresie

wspierać kampanie propagujące zagadnienia ochrony środowiska, m.in. poprzez środki masowego przekazu oraz podjąć inicjatywy podnoszące świadomość opinii publicznej w zakresie zagrożeń, jakie te substancje mogą stanowić dla ludzkiego zdrowia i środowiska naturalnego, a także środków bezpieczeństwa ograniczających te zagrożenia do minimum.

Ograniczony udział społeczeństwa w gospodarowaniu substancjami chemicznymi i odpadami stanowi obszar szczególnego zainteresowania mojego mandatu. Podczas mojej wizyty nie udało mi się odnaleźć żadnej organizacji społeczeństwa obywatelskiego zajmującej się zarówno prawami człowieka, jak i środowiskiem. Organizacje pozarządowe, z których przedstawicielami się spotkałem, nie posiadały wystarczającej specjalistycznej wiedzy na temat substancji chemicznych i zarządzania odpadami, nie zna-

ły też kluczowych problemów związanych z wdrażaniem prawodawstwa krajowego w tych dziedzinach. Zdaję sobie sprawę, że wielu organizacjom pozarządowym zaszkodził kryzys finansowy z roku 2007, zmuszając je do zmniejszenia liczby pracowników lub zakończenia działalności. Uważam jednakże, że należy uczynić znacznie więcej, aby zapewnić udział organizacji społeczeństwa obywatelskiego w tworzeniu i wdrażaniu prawodawstwa oraz zasad polityki w zakresie substancji chemicznych i zarządzania odpadami. W związku z powyższym, wzywam władze krajowe i odpowiednie instytucje UE do przeznaczenia dodatkowych funduszy na organizacje pozarządowe w celu umożliwienia udziału społeczeństwa obywatelskiego w działalności organów władzy publicznej i zagwarantowania wzmocnienia kontroli działań rządu na tych polach”.